

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier Ezaartmolen in Mol

Monument (met overgangszone)

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Ezaartmolen, Mol, Keikenstraat zonder nummer
- monument (met overgangszone)

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/13025/102.1

Frank Becuwe

14/03/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	5
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	6
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	9
2.	Evaluerend gedeelte	10
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	10
2.1.1.	Historische waarde	10
2.1.2.	Industrieel-archeologische waarde	10
2.2.	Motivering van het type bescherming	11
2.2.1.	Motivering bescherming als monument	11
2.2.2.	Motivering van de overgangszone	11
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	12
2.3.1.	Afbakening beschermd monument.....	12
2.3.2.	Afbakening overgangszone	12
2.4.	Juridische toestand	12
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	12
2.4.2.	Omgeving:	13
3.	Beheersvisie	13
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	13
3.1.1.	Beheersdoelstellingen beschermd monument.....	13
3.1.2.	Beheersdoelstellingen overgangszone	13
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	13
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	14
4.	Bronnen	14
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	15
5.1.	Omgevingsplan	15
5.2.	Fotobijlage	15
5.3.	Cultuurgoederen	15
5.4.	Documentatie	15

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit dossier werd opgemaakt naar aanleiding van een typologisch-thematisch evaluerend onderzoek naar windmolens in Vlaanderen.

De Vlaamse Regering heeft zich in het Regeerakkoord (2019-2024) als doel gesteld om te onderzoeken of het behoud van het beschermd erfgoed geslaagd is. De herevaluatie van windmolens (2020-2021) diende hierbij als één van de pilootprojecten. Alle bewaarde traditionele windmolens in Vlaanderen werden in het kader van dit project geherevalueerd binnen een thematisch-typologisch toetsingskader en op basis van de huidige erfgoedwaarden en criteria. De resultaten en methodologie van dit onderzoek zijn terug te vinden in het gepubliceerde rapport: [*Tussen hemel en aarde. Een herwaardering van het windmolenerfgoed in Vlaanderen.*](#)¹

Op basis van dit onderzoek werden zes opheffingsdossiers van beschermde windmolens (al dan niet met hun omgeving), evenals één opheffingsdossier van een beschermde molenomgeving toegevoegd aan de beschermingskalender 2022. Daarnaast worden in 2022-2024 een tiental her-beschermingsprocedures opgestart waarbij windmaalvaardige molens opnieuw beschermd worden als monument met toevoeging van een overgangszone in functie van het vrijwaren van de windvang. Deze dossiers werden geselecteerd op basis van onder meer volgende criteria:

- windmaalvaardigheid;
- huidige windvang (voldoende maar bedreigd of aangetast);
- al aanwezige aandacht en initiatieven voor windvang (bijvoorbeeld in het beheersplan);
- geografische, typologische en chronologische diversiteit van het pakket;
- voorkeur voor molentypes die qua windvang meer kwetsbaar zijn (zoals stenen grondzeilers).

Dit dossier omvat de her-bescherming van de Ezaartmolen in Mol, die reeds beschermd is als monument bij koninklijk besluit van 23 juni 1960, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 13 oktober 1960. De her-bescherming dient in de eerste plaats om een overgangszone toe te voegen in functie van de windvang. Daarnaast worden de erfgoedwaarden, -kenmerken en -elementen in het beschermingsbesluit geactualiseerd. Als deze bescherming definitief is, wordt de procedure opgestart voor de opheffing van de bescherming van 23 juni 1960.

1.1. Situering

De Ezaartmolen in de Keikenstraat zonder nummer in Mol is samen met een bakhuis en elektriciteitscabine gelegen op een molenbelt die zich bevindt langs de Keikenstraat tussen de kruispunten met de Bellekensstraat en de Kortestraat.

De overgangszone omvat alle percelen die zich (deels) bevinden in een straal van 100 meter rond de molen.

In de windmolen zijn cultuurgoederen bewaard die integrerend deel uitmaken van het beschermde monument. Voor de verdere bespreking en motivering van dit cultuurgoed wordt verwezen naar de bijlage bij het ministerieel besluit.

---

¹ VANDEWEGHE E., BECUWE F., DE SADELEER S. & DECOODT H. m.m.v. HIMPE K. 2021: *Tussen hemel en aarde. Een herwaardering van het windmolenerfgoed in Vlaanderen*, Brussel, Onderzoeksrapport Onroerend Erfgoed nr. 187, 112 pp.

1.2. Historisch overzicht²

De oprichting van de Ezaartmolen werd in augustus 1856 vergund aan Charles Heylen, een molenaar uit Geel. In extremis opteerde hij echter voor een voor de windvang beter gelegen perceel, meer bepaald een natuurlijke landduin, dat eigendom was van Henri Huypens, een plaatselijke landbouwer. Vermoedelijk werd in 1857 hiervoor een regularisatie bekomen. In december 1857 werd de windmolen, een bovenkruier van het type stenen grondzeiler, door Heylen en Huypens openbaar verkocht. Samen met de "nieuwen in steen gebouwden Graen-Windmolen" werd ook "alle het materieel voor eenen Oliemolen, onder dezelfden molen plaetsbaar" te koop aangeboden, wat mogelijk aangeeft dat de bouw van de molen nog niet volledig was voltooid. Volgens een latere, niet te controleren bron zouden in 1857 ook de molenkap en het gevlucht zijn afgewaaid. De molen was hoe dan ook pas vanaf 1858 kadastraal belastbaar. De nieuwe eigenaar werd Joannes Willem Willems, een lakenhandelaar uit Mol, die de molen door een molenaar zou laten bemalen.

In 1887 werd het gevlucht van de molen van een ijzeren askop voorzien door de firma Van Aerschot uit Herentals. In 1866 was de molen om ongekende reden tijdelijk "devenue imposable". Het houten gevlucht werd in 1903 vervangen door een ijzeren gevlucht, dat in 1926 werd vernieuwd. Intussen was de bakstenen molenromp in 1913 voor het eerst gecementeerd en gekalkt.

In 1932 verkreeg Karel Raeymakers, de laatste beroepsmolenaar op de Ezaartmolen, de toelating "tot het inrichten van eene mechanieke meelmaalterij in de lokalen van zijnen windmolen". De mechanische krachtbron, vermoedelijk een dieselmotor, werd in de kelder geplaatst.

In 1942 werd de molenkap, nadat die zware stormschade had opgelopen, vervangen door de huidige kap die waarschijnlijk van de in 1941 na een blikseminslag onttakelde Steegmolen in Balen werd gerecupereerd. Deze is opmerkelijk platter dan de veel bollere oorspronkelijke kap.

Volgens een enquête uit 1944 was de molen op het einde van de Tweede Wereldoorlog niet alleen goed onderhouden, maar werkte hij bij wind nog alle dagen. Een plots opstekende storm bracht de windmolen in maart 1957 echter zware schade toe. Molenaar Karel Heuvelmans was op dat ogenblik op de molen aan het werk en kon die niet meer stilleggen. De molenkap hing uiteindelijk volledig af van de romp, waardoor ook het binnenwerk heel wat averij opliep. Omdat hij niet over de financiële middelen beschikte om de windmolen te herstellen, besloot Heuvelmans hem voor afbraak te verkopen. Om de sloop van deze molen, de laatste van zeven windmolens die Mol ooit rijk was, te vermijden en daartoe aangespoord door Jozef Weyns, conservator van het Openluchtmuseum van Bokrijk, kocht de gemeente Mol in 1958 met steun van het Studiecentrum voor Kernenergie (S.C.K.) de molen aan. Twee jaar later werd de Ezaartmolen beschermd als monument. In 1959-1960 werd de molen, opnieuw met steun van het S.C.K., naar een bestek van architect Jozef Schellekens hersteld. Aannemer Jean Swinnen uit Balen plaatste de kap terug op de molenromp. Molenbouwer Caers uit Retie repareerde het draaiende (of gaande) werk.³ Ook het metselwerk werd hersteld, de molen werd volledig opnieuw geschilderd en de kap werd met een 'roofing' afgedekt. Als kroon op het werk werd de Ezaartmolen op 23 juni 1960 beschermd als monument. Kort daarop werd het "stenen gebouwtje met elektrische molen", dat bij de molen stond en wellicht de

---

² DENEWET L. & HOLEMANS H. 2023: *Molen van Ezaart* [online], <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=559> (geraadpleegd dd. 05.02.2024); INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: *Ezaartmolen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/52811> (geraadpleegd dd. 05.02.2024); [S.N.] 2019: 12-80.

³ [SMET] 1977: 53.

mechanische hulpmaalderij in de molen had vervangen, gesloopt.⁴ De molen kreeg gedurende een paar jaar een bestemming als lokaal van een jeugdclub.⁵

Windmalen deed de Ezaartmolen echter niet, wat langzamerhand het verval in de hand werkte. De reddingsactie 'Help mij malen' in het begin van de jaren 1980 leidde uiteindelijk in 1984-1985 tot een windmaalvaardige restauratie naar ontwerp van architect Lou Jansen. Voor de uitvoering werd beroep gedaan op molenmaker Adriaens uit Weert.⁶ De restauratiewerken bestonden hoofdzakelijk uit het vernieuwen van de dakbedekking, het voorzien van een nieuwe molenbaard, het aanbrengen aan de kap van een zinken gootconstructie met pijpen ter bescherming van de molenromp, het vervangen van alle ramen en deuren, het leveren en plaatsen van een nieuw gevlucht met het bekleden van de hekken, het voorzien van nieuwe zeilen en een nazicht van de askop, het dichtplanken van de onderzijde van de kap, het herstellen van de onderring (kruivloer), de rolring (paternoster) en de bovenring van het Engelse kruierwerk, de vangmechaniek, het luiwerk en de staart en het staartkruierwerk, het bedrijfsklaar maken van de maalstoel, het vernieuwen van de trap naar de luizolder, het plaatsen van een bliksemafleider, het herstellen van het voeg- en metselwerk en het schilderen van de molen.

In 1999 werd het gevlucht opnieuw opgehekt, waarbij de zeeg (of de schuine stand van het hek) enigszins werd gewijzigd. In 2003 volgde een grote onderhoudsbeurt, die de trappen, de toegangsdeur en het pleisterwerk onder handen nam. Twee jaar later werd het wiekenkruis hersteld. In 2008 volgden nog enkele werken aan de windpeluw en de molenbaard.

In 2012-2013 vonden opnieuw onderhoudswerkzaamheden plaats, waarbij door de Wilrijkse aannemer Peter Cox de barsten in het metsel- en pleisterwerk van de molenromp werden hersteld en de romp opnieuw werd geschilderd. Het molenbedrijf Adriaens uit Weert voerde herstellingen uit aan de roeden. Molenbouwer John de Jongh uit Veldhoven vernieuwde de korte spruit, herstelde de kruibok, herpositioneerde de vang, verving enkele kammen van het vangwiel en herstelde op de kapzolder een balkkop met kunsthars.

In 2015 werd binnen de werking rond de Ezaartmolen het project Kempense Ovenschotel opgestart dat in 2018 leidde tot de bouw van een nieuw Kempense bakhuis bij de molen.

In uitvoering van het rapport van de Monumentenwacht Antwerpen na een inspectie in april 2018 werden tussen 2020 en 2023 aan de Ezaartmolen enkele onderhouds- en herstellingswerken uitgevoerd. In een eerste fase ging het om enkele bouwkundige en molentechnische werken die in 2020-2021 aan zowel het interieur als het exterieur van de molen werden uitgevoerd. In 2023 volgde met een in 2022 toegekende standaardpremie een tweede restauratiefase. Deze fase stond voor het herstel van het gevlucht, het vervangen met een kalkpleister van de voor de waterhuishouding nefaste cementpleister aan de binnenzijde van de molen en het opnieuw schilderen van zowel het interieur als het exterieur van de windmaalvaardige molen.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken⁷

De Ezaartmolen is een bovenkruier van het type stenen grondzeiler, waarbij enkel de kap naar de wind wordt verkruide en het kruien evenals het opzeilen gebeurt vanop de begane

---

⁴ HENDRIKS 1984: 30; [S.N.] 2019: 27.

⁵ HOEBEN 1987: 6-8.

⁶ D[RUYTS] 1985: 67-68; DE GROODT 1985: 203-204.

⁷ DENEWET L. & HOLEMANS H. 2023: *Molen van Ezaart* [online], <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=559> (geraadpleegd dd. 05.02.2024);

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: *Ezaartmolen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/52811> (geraadpleegd dd. 05.02.2024); [S.N.] 2019: 12-80.

grond. De molen staat - samen met een recente elektriciteitscabine en een recent bakhuishuis - op een 5 meter hoge molenberg.

De molenromp is in kruisverband opgetrokken in rode veldovenstenen. De fundering van de molen is gebrekkig uitgevoerd en eindigt zonder funderingsvoet op het zand van de landduin. Opvallend is het silhouet van de romp: tussen de fundering en de maalzolder is deze cilindrisch, daarboven sterk conisch. Sinds 1913 is de romp gepleisterd en witgeschilderd en voorzien van een gepikte plint. Geschrankt in het baksteenmetselwerk steken vrij kleine lichtgetoogde vensteropeningen, waarvan sommige mettertijd werden dichtgemetseld. Alle vensterramen werden samen met de raamkozijnen in 1985 vernieuwd. Ter hoogte van de kelderverdieping zijn er drie vensteropeningen, respectievelijk in het zuidoosten, het zuidwesten en het noordwesten. Deze laatste is dichtgemaakt. Bij herstelwerken aan de bepleistering bleken gesmoorde stenen deze onderste vensters te omlijsten. Een groen geschilderde opgeklampte grenenhouten deur in de noordwestzijde verleent toegang tot de kelder. De boven het maaiveld gelegen meelzolder heeft aan de zuidzijde een groot venster met een boog even groot als die van de twee deuropeningen aan de oost- en noordzijde. Vermoedelijk stak aan de zuidkant oorspronkelijk ook een deur. De afstand van zes treden tussen het maaiveld en de deuropeningen wordt telkens overbrugd met twee houten toegangstrappen, rustend op een basis van gerecupereerde molenstenen. Beide toegangsdeuren zijn dubbele opgeklampte deuren van groen geschilderd grenenhout. Net als de kelderdeur draaien ze - zoals veel voorkomend in de Kempen - naar binnen toe. Op de steenzolder valt het licht binnen via drie kleine vensters in het zuidoosten, het noordoosten en het noordwesten. In het zuidwesten is het venster dichtgemetseld. De luizolder telt twee vensters in het oosten en het westen en twee dichtgemetselde aan de noord- en zuidzijde. De openingen in de kapzolder beperken zich tot vijf steigergaten aan de oostzijde.

De grote ronde molenkap, die de romp afdekt, steekt aan de staartzijde behoorlijk ver uit, wat laat vermoeden dat de molen oorspronkelijk een kettingkruier was.⁸ Deze is sinds 1985 gedekt met eikenhouten schaliën. Vóór de Tweede Wereldoorlog bestond de dakbedekking uit gepotdekselde planken, die in 1942, bij het ingrijpend herstellen van de door een storm zwaar gehavende kap, vervangen werden door asfaltpapier. Tot het materiaal dat daartoe van de Steegmolen uit Balen werd gerecupereerd behoren heel waarschijnlijk de kapsanten. Uitzonderlijk aan de kap zijn de roosterhouten die niet straalsgewijs maar recht zijn aangebracht.

Het gevlucht bestaat uit twee geklonken roeden van 24,0 meter, die zijn vervaardigd naar het model van roedefabrikant Verhaeghe-Decuyper uit Ruddervoorde en in 1985 werden geplaatst. Ze zijn traditioneel opgehekt met eiken hekscheien en windplanken, die aan de achterzijde met wervels zijn vastgemaakt. De zeilen worden opgehangen aan schuifijzers. De huidige kleurstelling van rode roeden, witte windplanken en een groene voorzoom kwam in 1959 tot stand.

De staart is volledig zwart geteerd. De staartbalk loopt ver voorbij de korte spruit in de kap door en is er met kruislingse trekstangen verbonden met de daklijsten. Onderaan de staart hangt een kruibok, waarvan de kruias met kruikabel wordt aangedreven door een witgeschilderde kruihaspel met vier spaken. Op het maaiveld schoren twee metalen loopstaken de staart. Een bezetketting, waarvan de trekrichting tegengesteld is aan de kruikabel, verhindert het zelfkruien van de molen.

In de gevluchtzone zijn in een cirkel rond de molen elf houten kruipalen geheid waaraan de kruiketting kan worden vastgelegd.

Binnenin de molen is het baksteenmetselwerk op alle niveaus gepleisterd. Houten steektrappen ontsluiten de niveaus onderling. Op de kelder na, die over een vloer van

---

⁸ [S.N.] 2019: 44.

keramische strengpersklinkers van recentere datum beschikt waarvan een beperkt deel met een plankenvloer is afgedekt, zijn alle verdiepingen sinds 1985 voorzien van een grenen plankenvloer.

De halfverzonken kelder was bedoeld voor de inrichting van een oliemolen. Of dit ooit gebeurde, is onduidelijk. Bij de verkoop van de molen in 1857 werd de oliemolenuitrusting vermeld als nog te plaatsen. Aanwijzingen, zoals roetsporen van het fornuis of restanten van lageringen van een olieslagwerk, zijn alvast niet (meer) aanwezig. De zoldering van de kelder heeft drie moerbalken. De middelste balk (in eik) vertoont een spoor van een slof, wat erop wijst dat het mogelijk om een gerecupereerde (stuk van een) berriebalk uit een staakmolen gaat. De twee buitenste moerbalken (in eik) dateren van de restauratiecampagne van 1985. Van de acht kinderbalken zijn er drie van beuk en vijf van geteerd hout, gerecupereerd van korte schoren (zweepen). In de kelder is een wanmolen (cultuurgoed 1) aanwezig, waarmee het graan destijds werd gereinigd.

De omwille van de kelder verhoogde meelzolder wordt centraal ingenomen door een houten meelgoot. Deze in 1985 vernieuwde goot staat in relatie met de twee maalstoelen op de steenzolder. In de meelgoot steekt een houten meelschuif. De meelbak onderaan de meelgoot is aan beide zijanten voorzien van een ijzeren haakje om de zakken bij het vullen aan op te hangen. Links van de meelbak hangt een touw met een ijzeren haak om de meelzak bij het vullen open te houden. Aan de noordzijde staat een elektrisch aangedreven builmolen om het meel te builen. Op de zolder zijn een weegbalans (bascule) (cultuurgoed 2) en een zakkenwagentje (cultuurgoed 3) voorhanden om de zakken meel te wegen en te vervoeren.

Onder de zoldering bevinden zich de twee pasbalken van het respectieve lichtwerk van de twee steenkoppels op de bovenliggende steenzolder.

De zoldering van de maalzolder bestaat uit acht vloerbalken (in beuk). Dat een deel machinaal is geschaafd en de zijanten met een kraanzaag zijn gezaagd laat vermoeden dat deze balklaag niet uit het midden van de 19de eeuw, de bouwtijd van de molen, dateert.⁹

Centraal op de steenzolder zet de eikenhouten koning aan die tot op de kapzolder reikt. Zijn opvallend lange taats (ondertap) laat veronderstellen dat de koning ooit werd uitgelengd. Met zijn taats draait de koning in de taatspot die is ingewerkt in een korte eiken draagbalk die deel uitmaakt van de zoldering van de meelzolder.¹⁰

Ten oosten en ten westen van de koning staat een maalstoel die telkens is uitgerust met een koppel kunstmaalstenen (met een diameter van 1,40 m) met als toebehoren in het bijzonder een steenkuip, kuipdeksel, tremen, een schudbak en een graanbak. Beide maalstoelen voeden de meelgoot op de onderliggende meelzolder. De ijzerbalken waarin de staakijzers draaien geven aan dat de in 1985 vernieuwde maalstoelen oorspronkelijk ongeveer 20 cm dichter bij de koning stonden. Bij beide steenkuipen hoort een steengalg om de loper op te lichten en te draaien. Voor beide galgen zijn maar één steenschroef en twee steenbeugels beschikbaar. De twee gietijzeren staakijzers steken in een viertakrijn op een kleine spil, die in de lopers in een houten steenbus draait. Op de zoldervloer bevindt zich bij elke steenkuip ook een lichtwerk, dat in hoofdzaak bestaat uit een ezel, een pasbalk, een pasblok, een lichtboom en een lichtijzer dat de afstand tussen de molenstenen in de steenkuip regelt. Door de schijfloop op de twee staakijzers met hun 20 spijlen te laten inhaken in de 56 kammen van het spoorwiel aan de koning worden de twee lopers aangedreven.

De zoldering van de steenzolder bestaat uit vier moerbalken (in beuk) die oost-west zijn gelegd. De kinderbalken (in eik) zijn gedisseld en geteerd, wat laat vermoeden dat het

---

⁹ [S.N.] 2019: 51.

¹⁰ [S.N.] 2019: 66.

gaat om stukken gerecupereerde korte schoren (zweepen) of balkonbalken van een standaardmolen.¹¹

De luizolder is aan de zuidzijde uitgerust met een luiwerk van het type sleepluiwerk. Logisch is deze plaats evenwel niet, daar de toegang tot de molen in de kelder en op de meelzolder zich aan de noordkant bevindt. Kenmerkend voor dit luiwerk is het luiwiel zonder kammen of staven dat wordt aangedreven door een luitafel (horizontale schijf) die op de koning is gemonteerd. Naast het luiwiel bevindt zich op dezelfde beukenhouten luias het klauwwiel (gaffelwiel). Dit wiel, dat duidelijk ooit in belangrijke mate hersteld werd, heeft voor de helft houten en voor de helft smeedijzeren vorkvormige haken (gaffels).

De zoldering van de luizolder bestaat uit twee eiken moerbalken die noord-zuid liggen. Gezien de vorm en voormalige bout- en spijkergaten zijn deze balken een verzaagde staartbalk.

Op de kapzolder is bovenop de koning, die met een ijzeren tap gelagerd is in een ijzerbalk, een in 1959 geplaatste wieg of grote schijfloop voorzien.¹² Met zijn 45 spijlen (staven) grijpt deze waarschijnlijk deels hergebruikte wieg in het vangwiel. Het vangwiel, dat zich op de molenas dichtbij de askop bevindt, is een kamwiel met 76 kammen. Het werd geplaatst in 1959 ter vervanging van het oude vangwiel en gaat terug op een uit een onbekende molen gerecupereerd armwiel. Omwille van het vernieuwde vangwiel werden in 1959 ook de vang en de wieg bovenaan de koning vervangen. De oude vang was waarschijnlijk een vang met vier vangblokken, zoals in de Kempen destijds gebruikelijk was. De huidige vang met zijn rondgaande stalen band (band- of hoepelvang) is een trommelvang, waarvan de vangtrommel in de molenkap ophangt en de vangbalk en smeedijzeren vanghaak bedient. De vangtrommel bestaat uit twee gerecupereerde houten schijven die aan de buitenzijde met houten wangen zijn opgedikt. Het vangtouw rond de trommel steekt - zoals in de regio gebruikelijk - aan de achterzijde uit de kap.

De houten molenas draait in een arduinen halssteen (baansteen) en een arduinen pinsteen, beide afkomstig van de Steegmolen uit Balen. Ook de duidelijk oude windpeluw, waarop de halssteen ligt, behoort tot het uit deze molen hergebruikt materiaal. Op de molenas steekt een uit 1887 daterende gietijzeren askop van het fabricaat 'Kempische IJzersmederij en Gieterij A. Van Aerschot Herentals'.

Om de molen te kruien is een zogenaamd Engels kruiwerk voorzien. Deze modernere versie van het rollenkruiwerk bestaat uit kleine gietijzeren rollen die op de onderring op het metselwerk van de molenromp in een ijzeren spoor lopen. Het bovenste spoor, waarop de molenkap kruit, is vastgeschroefd aan de bovenring. De flenzen van de rollen verhinderen dat de molenkap bij het kruien van de molenromp wegschuift.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 22 februari 2024. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Een inspectierapport (van 5 april 2018) van de Monumentenwacht Vlaanderen is voorhanden. De evaluatie was dat de molen goed onderhouden wordt. Wel drongen zich enkele grotere werken op om de werking van de molen te vrijwaren. Deze zijn inmiddels uitgevoerd, waardoor de molen in een zeer goede conditie verkeert.

---

¹¹ [S.N.] 2019: 50.

¹² [S.N.] 2019: 66.

De windvang wordt in noordoostelijke, oostelijke en zuidoostelijke richting gehinderd door twee bomenrijen met voornamelijk eiken. In zuidelijke richting verstoort een hoge boom nabij de molen de zuidenwind. De kwaliteit van de windvang is van zuidwest via west naar noordwest nog voldoende om regelmatig te malen.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden¹³

De Ezaartmolen in Mol is van algemeen belang als monument wegens de historische en industrieel-archeologische waarde.

2.1.1. Historische waarde

Als windgraanmolen illustreert de Ezaartmolen de belangrijke economische rol die windmolens van de late 12de eeuw tot en met het interbellum speelden. De molen weerspiegelt daarbij ook de evolutie in het windmaalbedrijf om bij windstilte toch concurrentieel te blijven met mechanische maalderijen. In 1932 werd in de kelder, die oorspronkelijk voor een olieslagerij was voorbehouden, een hulpmaalderij met een mechanische krachtbron, vermoedelijk een dieselmotor, geplaatst. Enkele jaren later werd in de onmiddellijke nabijheid van de stenen molen een klein bakstenen bijgebouw opgericht waarin een elektrisch aangedreven hulpmaalderij werd ondergebracht. Omdat de Ezaartmolen sinds 1957 economisch buiten bedrijf was, werd deze hulpmaalderij omstreeks 1960 gesloopt.

Tevens is de molen een representatief voorbeeld van de vrije molens die vanaf eind 18de eeuw massaal werden opgericht. Molens waren tijdens het ancien regime gekoppeld aan een feodaal recht. Aan het molenbansysteem kwam een einde met de Franse wet van maart 1790, die bij de inlijving van de Nederlanden bij Frankrijk in 1795 ook in Vlaanderen van toepassing werd. Typisch voor deze nieuwe windmolens is dat ze opgetrokken werden op vrij gemakkelijk bereikbare plaatsen, langs steenwegen en op kruispunten. Zo werd de Ezaartmolen opgericht in het gehucht Ezaart langs de verbindingsweg Geel-Mol.

De Ezaartmolen getuigt eveneens van het vroeger veel voorkomend gebruik van recuperatiemateriaal van andere molens bij herstellingen. De huidige molenkap werd in 1942 waarschijnlijk gerecupereerd van de in 1941 onttakelde Steegmolen in Balen. Het huidige vangwiel gaat terug op een uit een onbekende molen gerecupereerd armwiel, en korte schoren (zweepen) werden als kinderbalken hergebruikt in de zoldering van de kelder.

2.1.2. Industrieel-archeologische waarde

De industrieel-archeologische waarde wordt toegekend aan gebouwen waarvan de structuur specifiek is gericht op een bepaald productieproces. Dit is in het bijzonder het geval bij windmolens die in hun geheel beschouwd kunnen worden als een machine. Uit het onderzoek van de windmolens in Vlaanderen blijkt dat de Ezaartmolen een heel herkenbaar en representatief voorbeeld is van een bovenkruier, type stenen grondzeiler, een windmolentype dat – vooral tijdens de 19de eeuw – veel toegepast werd in Vlaanderen en waarvan historisch 131 exemplaren bekend zijn, vooral in Oost- en West Vlaanderen. Vandaag zijn er in Vlaanderen nog 59 grondzeilers bewaard waarvan de Ezaartmolen één van slechts 12 windmaalvaardige is.¹⁴

---

¹³ Gebaseerd op Onderzoeksrapport 'Tussen hemel en aarde', pp. 47-63.

¹⁴ Er zijn ook nog twee beschermde grondzeilers met een windmaalvaardige restauratie als beheersdoelstelling: Stenen Molen van Elene (Zottegem) en Tarandusmolen in Dikkelvenne (Gavere).

Het windmolenerfgoed in Vlaanderen wordt – in tegenstelling tot bijvoorbeeld dat van Nederland – gekenmerkt door een rijke schakering aan regionale kenmerken. Gelegen in Mol vertoont de Ezaartmolen typisch Kempische kenmerken zoals de kleine vensteropeningen en de naar binnen draaiende toegangsdeuren. Regionaal gebruikelijk is ook dat het vangtouw rond de vangtrommel aan de achterzijde uit de kap steekt. Van Kempische makelij is ook de uit 1887 daterende gietijzeren askop van het fabricaat 'Kempische IJzersmederij en Gieterij A. Van Aerschot Herentals'.

In de Ezaartmolen is het historische productieproces, namelijk het malen van granen voor menselijke en dierlijke consumptie, nog volledig afleesbaar. Het integraal aanwezige staande en gaande molenwerk met inbegrip van enkele cultuurgoederen laat toe om nog steeds het geheel van opeenvolgende handelingen te stellen die gezamenlijk leiden tot de productie van meel. Een vrij opmerkelijk element is de wieg of de grote schijfloop bovenop de koning. Doorgaans haakt de koning met een spoor- of kamwiel in het vangwiel. Ook zeldzaam zijn het sleepuiwerk waarmee de molen op de luizolder is uitgerust en het klauwwiel met voor de helft houten en voor de helft smeedijzeren vorkvormige gaffels.

Bij het herstel van de stormschade aan de molenkap in 1942 werd materiaal gerecupereerd dat heel waarschijnlijk afkomstig was van de in 1941 onttakelde Steegmolen in Balen, en kreeg de kap van de Ezaartmolen zijn huidige vorm. In de jaren 1960-1970 in verval geraakt werd de molen in 1984-1985 volgens de regels der kunst windmaalvaardig gerestaureerd.

Deze industrieel-archeologische waarde wordt ondersteund door de context die aan de zuidwestzijde, de westzijde en de noordwestzijde nog gedeeltelijk open is en voldoende windvang garandeert.

2.2. Motivering van het type bescherming

2.2.1. Motivering bescherming als monument

De Ezaartmolen wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Dit type wordt gemotiveerd omwille van de historische en industrieel-archeologische waarde en meer specifiek omwille van het belang van het integraal aanwezige staande en gaande werk met inbegrip van het cultuurgoederen.

2.2.2. Motivering van de overgangszone

Een overgangszone wordt afgebakend in functie van het vrijwaren van de molenbiotoop die de industrieel-archeologische waarde ondersteunt. De molenbiotoop is de omgeving die van invloed is op het functioneren van de molen als maalwerktuig, en deze omgeving wordt in de eerste plaats gekenmerkt door een openheid die de vereiste windvang garandeert. Meer specifiek omvat dit:

- de huidige windtoevoer en -afvoer blijvend verzekeren en het ondersteunen van ingrepen die de windtoevoer en -afvoer verbeteren in functie van de werking van de molen als machine door beperkingen op te leggen qua bebouwing, beplanting en grondwerken;
- het vrijwaren van een visuele openheid: het zicht vanaf de molen (om functionele redenen, met name het goed kunnen inschatten van de weeromstandigheden) en het zicht op de molen (zodat de molenaar letterlijk en figuurlijk een oogje in het zeil kan houden);

- het vrijwaren van de mogelijkheid tot aan- en afvoer van respectievelijk grondstoffen en producten wat ook essentieel is voor de werking als machine, bijvoorbeeld door het behoud en onderhoud van een molenweg die ook dienst kan doen voor onderhouds- en restauratiewerken.

De omgeving ondersteunt de windmaalvaardigheid van de Ezaartmolen, omdat deze met name aan de relatief open zuidwestelijke, westelijke en noordwestelijke zijde voldoende windvang garandeert. Deze windvang wordt bedreigd in het noordoosten en het oosten door de twee bomenrijen met voornamelijk eiken, vermoedelijk geplant om de percelen af te boorden, en in het zuiden door een boom in de nabijheid van de molen.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed en de overgangszone is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

2.3.1. Afbakening beschermd monument

Het volledige perceel wordt beschermd als monument omwille van het belang van de molenbelt, de aanhangende delen (zoals de wieken en de staart met het kruiwerk) en van niet-gekadastrerde delen (zoals de gevluhtzone met inbegrip van de elf kruipalen) voor de werking van de molen en de erfgoedwaarde.

2.3.2. Afbakening overgangszone

De overgangszone strekt zich uit tot de percelen die zich (deels) in een straal van 100 meter rond de molen bevinden. Deze zone wordt algemeen beschouwd als cruciaal voor de windvang.

De overgangszone omvat dus ook delen van percelen die zich op meer dan 100 meter van de molen bevinden maar hiervoor worden andere voorschriften gehanteerd. Ook openbare wegen binnen deze zone worden meegenomen omwille van de mogelijke impact op de windvang (beplanting), de zichtassen van en op de molen, en de aan- en afvoer van grondstoffen en producten.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De Ezaartmolen is al beschermd als monument op 23 juni 1960 (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/4595>) en is opgenomen in de op 29 maart 2019 vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed als Windmolen Ezaartmolen (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/110664>).

De molen heeft een op 15 oktober 2020 goedgekeurd beheersplan (<https://id.erfgoed.net/plannen/1298>) dat geldig is tot en met 15 oktober 2044. Hierin neemt het gemeentebestuur met betrekking tot de windvang akte van het feit dat de verstoring van de windvang zorgwekkend is en de molen ernstig gestoord wordt in het functioneren. De kwaliteit van de windvang is van zuidwest via het westen naar het noordwesten het beste. Vanuit deze veelvoorkomende windrichtingen kan redelijk gemalen worden met de molen. De zuidenwind wordt ernstig verstoord door een hoge boom die

direct naast de molen staat. Als deze boom gekapt is, zal de windvang vanuit het zuiden ook redelijk zijn. Vanaf het noorden via het oosten naar zuidoost staan zeer hoge eiken rondom de molen, die het gehele gevlucht afschermen. Uit die windrichting kan de molen slechts met moeite draaien en niet meer malen. Door de hoge bomen heeft de molenaar geen goed zicht op de lucht, waardoor het weer niet goed in de gaten gehouden kan worden. Vooral in de vroege lente kan dit bij noordenwind risicovol zijn. Als er buien, die in deze periode vaak voorkomen, over het hoofd gezien worden, kan dit tot ernstige schade leiden. In het beheersplan onderschrijft de gemeente dan ook dat het raadzaam is om een molenbeschermingszone op te nemen waarin de maximale bouw- en boomhoogte wordt vastgelegd.¹⁵

Hoeve Ezaart, gelegen in de Ezaart 292, is beschermd als monument (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/4197>) en vastgesteld als bouwkundig erfgoed (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/110631>).

2.4.2. Omgeving:

De gewestplanbestemming van het perceel van de Ezaartmolen waarvan de bescherming als monument wordt voorgesteld, is woongebied. Tegelijk ligt de Ezaartmolen in het Provinciaal Ruimtelijk Uitvoeringsplan Afbakeningslijn Kleinstedelijk gebied van Mol, dat het kleinstedelijk gebied van Mol afbakent zonder de ruimtelijke bestemming van de gronden te wijzigen.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

3.1.1. Beheersdoelstellingen beschermd monument

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen. Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.1.2. Beheersdoelstellingen overgangszone

Voor de overgangszone zijn eveneens beheersdoelstellingen bepaald. Deze beheersdoelstellingen moeten er voor zorgen dat de erfgoedwaarden van het beschermd onroerend goed zo goed als mogelijk gevrijwaard worden.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en

---

¹⁵ EAG MONUMENTS 2019: 101-103.

onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Omdat het onroerend goed industrieel werkend erfgoed is en beschermd als monument gelden ook volgende voorschriften. De zakelijkrechthouders en gebruikers moeten het volgende doen:

- de nodige maatregelen nemen om de werking als werktuig te verzekeren;
- de windvang voor windmolens vrijwaren;
- het werkend industrieel erfgoed regelmatig in werking stellen volgens de regels van de kunst. Met de werking wordt bedoeld het functioneren van het totale productieproces waar dat mogelijk is.

Ook binnen de overgangszone gelden bijzondere voorschriften.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelte inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

ARCHIEF ONROEREND ERFGOED, digitaal archief Windmolen Ezaartmolen.

Beschermingsdossier: Ezaartmolen, monument (met overgangszone)

DE GROODT F. 1985 – Historiek over de molen en de andere molens van Mol, in: *Molenecho's*, 13, 5: 203-204.

DENEWET L & HOLEMANS H. 2023: *Molen van Ezaart* [online], <https://www.molenechos.org/molen.php?nummer=559> (geraadpleegd op 05.02.2024).

D[RUYTS] J. 1985 – De molen van Mol-Ezaart ingehuldigd, in: *Levende Molens*, 7, 9: 67-68.

EAG MONUMENTS 2019 – *Beheersplan onroerend erfgoed. De Molen van Ezaart*, [online], <https://plannen.onroenderfgoed.be/plannen/1298> (geraadpleegd op 05.02.2024).

HENDRIKS P. 1984 – De windmolens. 23. Mol. Molen van Ezaart, in: HENDRIKS P. & HOEBEN R., *Provincie, Antwerpen. Wind- en watermolens*, Antwerpen, Toeristische Federatie van de provincie Antwerpen: 30.

HOEBEN R. 1987 – (Portret van een draaiende molen. De Ezaartmolen te Mol, in: *Natuur- en Stedschoon*, 56, 3: 6-8.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: *Ezaartmolen* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/52811> (geraadpleegd dd. 05.02.2024).

[SMET L.] 1977 – Ons molenpatrimonium in de provincie Antwerpen: Mol, Ezaartmolen, in: *Molenecho's*, 5, 7: 53.

VANDEWEGHE E. , BECUWE F., DECOODT H. & DE SADELEER S. 2021: *Tussen hemel en aarde. Een herwaardering van het windmolenerfgoed in Vlaanderen* [online] <https://doi.org/10.55465/WXDM2382> (Geraadpleegd op 05.02.2024).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Cultuurgoeederen

De voor bescherming voorgedragen cultuurgoeederen zijn in een afzonderlijke bijlage bij het ministerieel besluit opgenomen (bijlage 3). Deze bijlage bevat zowel een oplijsting van de cultuurgoeederen als een beschrijving en motivatie.

5.4. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, archiefphoto's, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.